

До спеціалізованої вченої ради К 26.889.02
у ВНЗ «Національна академія управління»
вул. Ушинського 15, м. Київ, 03151

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертацію **Астахової Олександри Олександрівни** «*Обстановка вчинення злочину за кримінальним правом України*», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і криминологія; кримінально-виконавче право.

Відзив підготовлено на підставі вивчення дисертації, автореферату дисертації, а також опублікованих за темою дисертації праць.

Актуальність обраної теми.

Прогрес доктрини кримінального права реалізується в постійному русі теоретичної (наукової) думки від відображення і характеристики менш глибоких і менш загальних зв'язків до встановлення більш глибоких, чітких і більш загальних зв'язків і реальних відносин між правовими явищами і процесами, що представляють собою результат і форму вираження універсального взаємодії всіх явищ і предметів навколишнього світу. Пізнання ж кримінального права як науки в повному обсязі можливе лише на основі дослідження причинних та інших форм зв'язку між цими явищами, виділення найбільш істотних зв'язків і відносин.

В юридичній літературі склалося два відносно самостійних підходи до розуміння обстановки вчинення злочину. З позиції першого підходу зазначену обставину розглядаються як самостійну частину, елемент об'єктивної сторони злочину. Такий напрям поглядів набув широкого, можна сказати, пріоритетного поширення у вітчизняній доктрині кримінального права. Це відбулося насамперед з тієї причини, що на законодавчому рівні відсутня будь-яка регламентація поняття і елементів обстановки вчинення злочину. Інший погляд

на співвідношення обстановки вчинення злочину з іншими елементами виходить з пріоритету обстановки вчинення злочину над іншими ознаками об'єктивної сторони його складу. Відповідно до даного підходу, обстановка вчинення злочину розуміється і трактується в широкому сенсі і включає в себе місце, час та інші умови його вчинення. В такому випадку, місце, час і обстановка вчинення злочину є сукупністю конкретних умов, в яких відбувається злочинне діяння (бездіяльність), розвивається об'єктивна сторона і настає злочинний результат.

Тобто, на даний момент питання про виявлення закономірностей і взаємодії обстановки вчинення злочину з іншими елементами об'єктивної сторони, тобто питання про їх співвідношення, залишається до кінця невирішеним. І це незважаючи на те, що необхідність його вирішення обумовлена розвитком соціального життя і потребами практичного вирішення справ, а також іншими проявами реальної правової необхідності, що впливають з природи суспільних відносин і явищ навколишньої дійсності, що, в свою чергу, свідчить про актуальність роботи О. О. Астахової.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність.

Висвітленні дисертантом питання відзначаються науковим підходом до їх розгляду, методологічною основою дослідження є теорія наукового пізнання суспільно-правових явищ, наукові принципи й концептуальні положення, розроблені в кримінально-правовій і кримінологічній галузях, а також спеціальні методи їх вивчення: діалектичний, догматичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, соціологічний тощо. Необхідність такого підходу до проведення цього наукового дослідження достатньо обґрунтована. Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети і завдань і завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Науково-теоретичним підґрунтям цього дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних фахівців, присвячені загальним проблемам кримінального права і кримінології, окремим аспектам дослідження обстановки вчинення злочину у

кримінальному праві, а також праці фахівців з психології, соціології, історії тощо.

Нормативну базу роботи склали Конституція України, Кримінальний кодекс України, інші закони України. У роботі використані окремі положення з кримінальних кодексів зарубіжних країн.

Емпіричною базою досліджень є: узагальнення судової практики, матеріали судової практики, дані судової статистики.

Все це дозволяє зробити висновок про належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхню достовірність.

Наукова новизна одержаних результатів, висновків і рекомендацій полягає в тому, що дисертація за характером і змістом досліджених питань є першою в Україні комплексною і системною науково-дослідною працею, присвяченою дослідженню обстановки вчинення злочину за кримінальним правом України.

Так, дисертантом було сформульовано поняття «обстановка вчинення злочину», під якою розуміється сукупність зовнішніх об'єктивних умов (обставин), які являють собою діалектичну єдність, визначених у законі про кримінальну відповідальність або таких, що впливають з його змісту, які мають визначені просторово-часові межі в яких вчиняється злочин або є збігом подій та обставин, в яких протікає зовнішній акт злочинної поведінки, що створюють вплив на ступінь суспільної небезпеки вчиненого і особу, яка вчинила злочин та які набувають у цьому зв'язку кримінально-правового значення

О. О. Астаховою було з'ясовано, що «обстановка вчинення злочину» як кримінально-правова категорія слугує для позначення системи взаємодіючих умов, що відображає багатоманітність оточуючого світу, в яких вчиняється злочинне посягання, які впливають на характер суспільної небезпечності злочину, а також на ступінь суспільної небезпечності особи, що його вчинила, і в зв'язку з цим слугують дифференціюючими та індивідуалізуючими

відповідальність обставинами

Особливу увагу привертає до себе точка зору Астахової О. О. щодо самостійності категорії «обстановка вчинення злочину», що дає можливість віднесення до її елементів лише таких складових, які відображають вплив на злочинне посягання зовнішніх умов. На думку автора, ні властивості особи потерпілого, ні властивості предмета злочину, ні спосіб вчинення злочину, ні використовувані знаряддя і засоби вчинення злочину такими ознаками не можуть бути.

В ході дослідження автор доводить, що обстановка вчинення злочину має багатогранність однієї й тієї ж сутності; що дає можливість класифікувати її на наступні види: перший тип класифікації – обстановка, що впливає на вирішення питання про межі дії закону про кримінальну відповідальність; обстановка, що здатна вплинути на вирішення питання про обставини кримінальної відповідальності; обстановка, здатна вплинути на об'єм такої; другий тип класифікації – це ділення видів обстановки за ступенем конкретизації в законі: на конкретизовані і неконкретизовані

У представленій дисертації дістали подальшого розвитку теоретичні підходи щодо класифікації видів обстановки вчинення злочину у зоні збройного конфлікту.

Практичним результатом представленого дослідження є запропонована дисертантом нова редакція ст. 67 КК та зміни до частин: 3 ст. 402, 2 ст. 403, 3 ст. 404, 3 ст. 405, 3 ст. 408, 3 ст. 409, 3 ст. 410, 2 ст. 413, 2 ст. 419, 2 ст. 420, 2 ст. 421, 2 ст. 425, 3 ст. 426, 2 ст. 428 КК; в частинах 4 ст. 402, 3 ст. 403, 4 ст. 404, 4 ст. 405, 4 ст. 441, 3 ст. 413, 3 ст. 418, 3 ст. 420, 3 ст. 421 КК.

Значущість дисертації для науки й практики.

Сформульовані в дисертації та авторефераті висновки і пропозиції можуть бути використані: науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших наукових розробок і досліджень проблем об'єктивної сторони злочину, розмежування об'єктивних ознак складів злочину, проблеми взаємозв'язку кримінального права, кримінології, криміналістики та кримінального процесу, а

також під час підготовки відповідних розділів науково-практичного коментаря кримінального законодавства, підручників, навчальних посібників; правотворчій сфері – при внесенні змін і доповнень до чинного КК, а також при вдосконаленні чинного законодавства (лист до Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України); правозастосовній сфері – під час вирішення проблемних питань кваліфікації діянь суб'єктів злочинів, а також у процесі вивчення та узагальнення судової практики Верховним Судом; навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін: кримінального права України, актуальних проблем кваліфікації злочинів.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

За результатами дослідження дисертантом одноосібно опубліковано одинадцять наукових публікацій, шість з яких – у наукових фахових виданнях, внесених в оновлений перелік фахових видань з юридичних наук МОН України, зареєстрованих та проіндексованих у міжнародних наукометричних каталогах та базах даних.

В той же час дослідження цієї складної науково-практичної теми, її змістовна дискусійність, залишають спірними окремі висновки та пропозиції, які потребують додаткової аргументації і їх потрібно розглянути при захисті дисертації, деякі з зауважень мають більш рекомендаційний характер:

По-перше, у викладенні основних положень підрозділу 1.1. «Витоки та генеза обстановки вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину», на жаль, не прослідковується, як висновки автора за результатами вивчення історичного розвитку досліджуваної проблеми вплинули на здійснену ним подальшу розробку даного інституту.

По-друге, автором сформульовано поняття «обстановка вчинення злочину», під якою вона розуміє «сукупність зовнішніх об'єктивних умов (обставин), які являють собою діалектичну єдність»... (і далі за текстом).

Насправді, наступне формулювання є не зовсім коректним, бо обстановка вчинення злочину – це, в тому числі, і суб'єктивне сприйняття злочинця до оточуючих обставин, яке може суттєво відрізнятися у різних осіб при однакових зовнішніх обставинах. Тим більше, що дисертантка сама далі вказує на такі значущі характеристики обстановки як особисті властивості, психологічну обстановку, в якій знаходиться злочинець.

По-третє, спірною є позиція авторки, яка вказує, місце і час вчинення злочину, задаючи параметри самого діяння також не можуть бути елементами обстановки вчинення злочину (тобто системою означених, зовнішніх умов). А чи не будуть, наприклад, елементами обстановки вчинення злочину, наприклад, екстремальні кліматичні умови у зимовий час або дії в умовах складного ландшафту місцевості, зокрема, в горах чи під час шторму у морі.

По-четверте, не зовсім зрозумілою видається позиція Олександри Олександрівни, коли вона визначає, що функція обстановки вчинення злочину, серед іншого, полягає в доказуванні в кримінальному провадженні. Частина цього визначення погано узгоджуються, можливо, тут присутня помилка, яку треба усунути.

По-п'яте, на мою думку, було зайвим в цій роботі виходити за рамки предмету дослідження і братися за визначення місця розділу «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» у структурі Особливої частини КК України. Це окрема, велика та складна тема, яка може бути перспективним напрямком у подальшій науковій діяльності автора.

По-шосте, на моє переконання, складно говорити про наукову новизну, коли автор розмірковує про значення обстановки вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину, а саме, коли обстановка вчинення злочину є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони і коли вона є факультативною ознакою. Ці положення вже достаньо і повно опрацьовані юридичною теорією і практикою, і зосереджуватися на них не має сенсу.

По-сьоме, для надання більшої аргументованості теоретичних положень,

які досліджуються в роботі, надання їм більшої практичної спрямованості, було б доцільним більш ширше використовувати матеріали конкретних судових справ, які були опрацьовані під час проведення дослідження.

Однак, вказані зауваження носять дискусійний і більш рекомендаційний характер і не знижують в цілому позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Зміст дисертації, її завершеність в цілому.

В цілому науковий рівень рецензованої роботи дозволяє зробити позитивну оцінку її змісту, визначити її завершеною науковою роботою, в якій автор реалізував мету дослідження – формування теоретичних основ такого елементу як обстановка вчинення злочину в кримінальному праві та внесення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства в цій сфері та практики його застосування в умовах сучасної політико-правової реальності.

Робота виконана на актуальну тему, відмічається новизною, написана на достатньо обґрунтованому матеріалі, має теоретичне та практичне значення. Висновки і рекомендації автора можуть бути використані при подальшій розробці проблеми, основні положення дисертації пройшли необхідну апробацію, відбиті в публікаціях автора і авторефераті дисертації.

Актуальність проблематики, глибина аналізу, чіткість висновків, методологічна цілісність, високий теоретичний рівень, внутрішня логічність та практична спрямованість дисертаційного дослідження забезпечують його наукову цінність. Дисертація оформлена згідно до вимог, з дотриманням порядку подання текстового матеріалу. Обсяг основного тексту матеріалу відповідає нормативам. Мова роботи чітка та ясна. Наукові положення та висновки і тексті дисертації цілісні, завершені, логічно послідовно надані та аргументовано викладені.

Дисертант має необхідну кількість публікацій у фахових виданнях. Автореферат відповідає змісту та основним положенням дисертації.

Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження Астахової Олександри Олександрівни «Обстановка вчинення злочину за кримінальним правом України», що подана до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право є завершеною науковою працею, яка виконана на належному рівні, і містить вирішення важливої наукової проблеми та відповідає вимогам п.п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника ВАК України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2013 року № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент

професор кафедри галузевого права
Херсонського державного університету,
доктор юридичних наук (12.00.08),
доцент
10 грудня 2018 року

О. С. Сотула

